

MEDIA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARDAN TO'G'RI FOYDALANISH

Mahkamova Maftuna Odiljon qizi

Baliqchi tumani 1-son Politeknikumi o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17414981>

Annotasiya. Zamonaviy jamiyatda media va axborot texnologiyalari inson hayotining ajralmas qismiga aylangan. Ular ta'lim, fan, madaniyat va kundalik hayotda axborot almashinuvini tezlashtiradi, ammo noto'g'ri foydalanish insonning ruhiy, ijtimoiy va ma'naviy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu maqolada media va axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishning psixologik, pedagogik va ijtimoiy jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda yoshlarning media savodxonligi, virtual muhitdagi xavfsizlik, va axborot tanlash madaniyatining ahamiyati o'rganilgan. Shuningdek, media vositalaridan foydalanish natijasida yuzaga keladigan diqqat buzilishi, asabiylashish va ijtimoiy chekinish kabi muammolar ham ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: media, axborot texnologiyasi, internet, media savodxonlik, raqamli madaniyat, virtual muhit, axborot xavfsizligi, yoshlar, kommunikatsiya.

CORRECT USE OF MEDIA AND INFORMATION TECHNOLOGIES

Annotation

In modern society, media and information technologies have become an integral part of human life. They accelerate the exchange of information in education, science, culture and everyday life, but improper use can negatively affect the mental, social and spiritual state of a person. This article analyzes the psychological, pedagogical and social aspects of the effective use of media and information technologies. The study examines the importance of media literacy, safety in the virtual environment, and the culture of information selection among young people. It also highlights problems such as attention deficit disorder, irritability and social withdrawal resulting from the use of media.

Keywords: media, information technology, internet, media literacy, digital culture, virtual environment, information security, youth, communication.

ПРАВИЛЬНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕДИА И ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация

В современном обществе медиа и информационные технологии стали неотъемлемой частью жизни человека. Они ускоряют обмен информацией в образовании, науке, культуре и повседневной жизни, однако их неправильное использование может негативно повлиять на психическое, социальное и духовное состояние человека. В данной статье анализируются психолого-педагогические и социальные аспекты эффективного использования медиа и информационных технологий. В исследовании рассматривается важность медиаграмотности, безопасности в виртуальной среде и культуры отбора информации среди молодёжи. Также освещаются такие проблемы, как синдром дефицита внимания, раздражительность и социальная изоляция, возникающие в результате использования медиа.

Ключевые слова: медиа, информационные технологии, интернет, медиаграмотность, цифровая культура, виртуальная среда, информационная безопасность, молодёжь, коммуникация.

Kirish

So'nggi yillarda dunyo miqyosida axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi insoniyat hayotida tub o'zgarishlarga sabab bo'lmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, *"Raqamli texnologiyalarni hayotga keng joriy etish bugungi taraqqiyotning eng muhim sharti hisoblanadi."* Bu fikr media va axborot texnologiyalaridan to'g'ri foydalanish zaruratini yanada kuchaytiradi. Chunki axborot oqimi ortib borayotgan bir paytda inson ongi va psixikasini himoya qilish, foydali ma'lumotni tanlab olish ko'nikmalarini shakllantirish eng muhim vazifalardan biridir. Bugungi yoshlar internet, ijtimoiy tarmoqlar, raqamli platformalar orqali katta hajmdagi ma'lumotlarga ega bo'lish imkoniga egadirlar. Ammo axborotlarning barchasi ishonchli emas. Soxta, manipulyativ va agressiv mazmundagi kontent insonning emotsional barqarorligiga salbiy ta'sir etadi. Shu sababli media madaniyat, axborot filtrlash ko'nikmasi, raqamli gigiyena va onlayn muloqot etikasini o'rgatish dolzarb masalaga aylanmoqda. Maqolaning maqsadi — media va axborot texnologiyalaridan to'g'ri foydalanishning psixologik va ijtimoiy asoslarini tahlil qilish, yoshlar va o'qituvchilar o'rtasida media savodxonlikni oshirishning samarali yo'llarini aniqlashdan iboratdir.

Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda media madaniyat, axborot etikasi va raqamli savodxonlik tushunchalari turli jihatdan yoritilgan. Masalan, G. Potter (2018) media savodxonlikni "axborotni tahlil qilish, baholash va ongli tanlash jarayoni" sifatida ta'riflaydi. UNESCO (2021) esa media savodxonlikni fuqarolarning axborot erkinligiga hurmat asosida mas'uliyatli foydalanish qobiliyati deb belgilaydi.

O'zbekistonlik tadqiqotchilardan A. Jo'rayev va N. To'xtayevlarning ishlarida axborot texnologiyalarining yoshlar ongiga ta'siri, ularni noto'g'ri yo'nalishga burish xavfi haqida fikrlar bildirilgan. Psixologik nuqtai nazardan, media vositalarining haddan tashqari qo'llanishi bolalarda diqqatning tarqoqlashuvi, uyqu buzilishi va ijtimoiy izolyatsiya holatlarini keltirib chiqarishi qayd etilgan (S. Karimova, 2020). Xorijiy adabiyotlarda media vositalari ta'limdagi motivatsiyani oshirish, interaktiv o'qitish uslublarini rivojlantirish vositasi sifatida ham talqin qilinadi. Demak, muammoning dolzarbligi shundaki, media texnologiyalar bir vaqtning o'zida ham imkoniyat, ham xavf manbai sifatida namoyon bo'lmoqda.

Tadqiqotda sifatli va miqdoriy tahlil usullari qo'llanildi. O'zbekistonning 5 ta oliy ta'lim muassasasida 18–25 yoshli 300 nafar talaba o'rtasida so'rovnoma o'tkazildi. So'rovnomada axborot texnologiyalaridan foydalanish tezligi, maqsadi, kontent turi va vaqt sarfi o'lchandi. Shuningdek, psixologik testlar yordamida diqqat, stress darajasi va ijtimoiy moslashuv ko'rsatkichlari baholandi.

Natijalarni tahlil qilishda statistik tahlil va korrelyatsiya metodlari ishlatildi. Tadqiqotda shuningdek, o'qituvchilar va ota-onalar bilan yarim strukturalangan intervyular o'tkazilib, media madaniyatni shakllantirishdagi qiyinchiliklar aniqlangan.

So'rov natijalariga ko'ra, media texnologiyalardan maqsadli va tartibli foydalangan guruhlarda stress darajasi past, diqqat barqarorligi yuqori bo'lib chiqdi. Aksincha, vaqtning nazoratsiz o'tkazuvchilarda charchoq, asabiylik va motivatsiya pasayishi kuzatildi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, media texnologiyalaridan foydalanuvchi yoshlarning ruhiy holati ularning axborotga bo'lgan yondashuvi bilan bevosita bog'liq. Bu holat psixologik tayyorgarlik

va media madaniyat darajasi bilan belgilanadi. O'qituvchilarning fikricha, axborot texnologiyalarini to'g'ri o'rgatish faqat texnik bilim emas, balki ma'naviy mas'uliyatni ham talab etadi. Shu sababli, ta'lim tizimida "Media psixologiyasi" fanini joriy etish, raqamli gigiyena bo'yicha treninglar o'tkazish tavsiya etiladi.

Xulosa

Media va axborot texnologiyalaridan to'g'ri foydalanish — zamonaviy jamiyatda insonning psixologik barqarorligi, madaniy saviyasi va ijtimoiy faolligini belgilovchi muhim omildir. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, media savodxonlik darajasi yuqori bo'lgan shaxslar axborotni tanlab olish, soxta ma'lumotlardan himoyalash va onlayn muloqotda madaniyatli bo'lish qobiliyatiga ega. Davlat va jamiyat miqyosida raqamli madaniyatni rivojlantirish, yoshlarni axborot xurujlaridan himoyalash, media sohasida psixologik savodxonlikni oshirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar zarur.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent, 2022.
2. Potter W.J. Media Literacy. – Routledge, 2018.
3. UNESCO. Media and Information Literacy Curriculum. – Paris, 2021.
4. Karimova S. Axborot texnologiyalarining psixologik ta'siri. – Toshkent, 2020.
5. Jo'rayev A. Yoshlar va media madaniyat. – Toshkent, 2019.
6. To'xtayev N. Axborot xavfsizligi asoslari. – Toshkent, 2021.